

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

หลักสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่มีเจตนารมณ์เน้นย้ำถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายตามมาตรา 4 โดยเฉพาะในหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพของชนชาวไทย ตามมาตรา 26 - 69 ที่รับรองสิทธิแก่ประชาชนคนไทยทุกคนในการดำเนินกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ทั้งแบบบุคคล หรือแบบกลุ่มเท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยเฉพาะมาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติ ส่วนหนึ่งของมาตรา 49 ระบุว่าการจัดการศึกษาอบรมขององค์การวิชาชีพ หรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐและบุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการการศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ตามมาตรา 50 ซึ่งสะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551)

จากหลักการข้างต้นจึงได้กลายมาเป็นเจตนารมณ์และหลักการสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กฎหมายที่สำคัญยิ่งในการดำเนินการทุกประการ ด้านการศึกษาของประเทศไทย ภายใต้จุดมุ่งหมายและหลักการสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ 1) มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2) มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และ 3) มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงทำให้ระบบการศึกษาไทยจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยไม่พิจารณาแบ่งแยกการศึกษาในระบบโรงเรียน ออกจากการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่จะถือว่าการศึกษาในระบบการศึกษา

นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเพียงวิธีการเรียนการสอน ฉะนั้นแนวทางใหม่ คือ สถานศึกษาสามารถจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ และให้มีระบบเทียบโอนการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ดังนี้ 1) การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน โดยการศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา 2) การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่มและ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

จากระบบการศึกษาของประเทศข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวจากการศึกษาในระบบโรงเรียนไปสู่การศึกษาในรูปแบบที่มีความแตกต่างหลากหลายออกไป และการปรับบทบาทของภาครัฐ จากการดำเนินการเองมาเป็นการส่งเสริมสนับสนุน เปิดให้สถาบันทางสังคมทั้งหมดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมของการศึกษาเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย จากบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว จึงนำไปสู่การศึกษาทางเลือก (Alternative education) หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่ไม่ประสงค์จะเรียนในระบบการศึกษาตามปกติ ซึ่งมีเหตุผลมาจากพื้นฐานของบุคคลตามปรัชญา ความเชื่อทางการศึกษา และการเรียนรู้หรือตามปรัชญาความเชื่อทางการเมือง ศาสนา และความศรัทธา หรือเป็นการสนองความต้องการส่วนบุคคลเป็นการเฉพาะ มิใช่การศึกษาที่จัดให้กับบุคคลทั่วไป หรือแม้กระทั่งการสนองตอบของบุคคลที่จะปฏิเสธระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ในการศึกษาในระบบปกติจากความหมายดังกล่าวข้างต้น ตัวอย่างการจัดการศึกษาทางเลือกในปัจจุบัน สามารถเห็นได้จากรูปแบบของโรงเรียนวิถีธรรม โรงเรียนวิถีธรรมชาติ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home - school) เป็นต้น ซึ่งมีจุดเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาหลักสูตร การจัดบรรยากาศให้เข้ากับวิถีของชุมชน และความเชื่อเป็นหลัก (สำนักงานส่งเสริมศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551)

ดังนั้นการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทางเลือกในประเทศไทย และเป็นการจัดการศึกษาที่ได้รับรองว่าถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งครอบครัวที่จัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานหรือสมาชิกในครอบครัวจะได้รับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งมีศักดิ์และสิทธิเท่าเทียมกับผู้อยู่ในระบบการศึกษาอื่น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; ศรีวรรณ มีคุณ, 2545) เมื่อมีลักษณะเช่นนี้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวซึ่งถือเป็นทางเลือกใหม่ทางการศึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบคำจำกัดความเพื่อให้เป็นเกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือ Home school คือ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับลูกในวัยเรียนที่บ้าน โดยมีพ่อ แม่ ญาติ หรือบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเป็นผู้สอน และถ่ายทอดความรู้ให้เน้นการจัดการเรียนการสอน ที่ยึดความจำเป็น เอาความพร้อม ความสนใจของเด็กเป็นสำคัญ (สมจิตร์ อุตม, 2548) ซึ่งลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจะเป็นการวางแผนอย่างตั้งใจสำหรับเด็ก

ที่เป็นสมาชิกของครอบครัว และกิจกรรมที่จัดขึ้นส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในบ้านหรือในสภาพการณ์แบบครอบครัวที่มีพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้ทำหน้าที่ครู หรือผู้กำกับดูแลกิจกรรมเหล่านั้นโดยตรง (Lsabel, 1998 อ้างถึงใน นิลวรรณ แซ่จิ๋ว, 2543) ภายในเวลาไม่นาน หลังการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในสังคมไทย ซึ่งเป็นแนวทางหรือรูปแบบการศึกษาอย่างใหม่ก็ได้รับความสนใจ มีพัฒนาการไปอย่างรวดเร็ว มีครอบครัวที่ตัดสินใจเริ่มต้นจัดการศึกษาให้ลูกหลานไปแล้วเป็นจำนวนมาก และที่อยู่ระหว่างการสร้างความมั่นใจเพื่อการตัดสินใจก็ยังมีจำนวนมาก

แนวโน้มที่ดีดังกล่าวล้วนเป็นผลมาจากความพยายามในอดีตทั้งสิ้น หากย้อนกลับไปในอดีตสิทธิในการเลือกวิถีทางการให้การศึกษา ฝักอบรมแก่บุตร ซึ่งพึงเป็นสิทธิโดยธรรมชาติ รากฐานแต่เดิมมาของสังคมไทย แต่สิทธิอันชอบธรรมดังกล่าวถูกระงับไปโดยกฎหมายของรัฐภายใต้ระบบการศึกษาอย่างเป็นแบบแผนในโรงเรียน และการควบคุมเกณฑ์ในนามการศึกษาภาคบังคับ นับแต่ปี พ.ศ. 2464 เป็นต้น มาจากการที่ได้มีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับแรกขึ้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ช่วยฟื้นคืนสิทธิของพ่อแม่ในการเลือกวิถีทางการให้การศึกษา ฝักอบรมแก่บุตรหลานของตนขึ้นมาใหม่เป็นรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษา เรียนรู้ภูมิทัศน์หนึ่งที่แตกต่างไปจากการศึกษาในแบบแผนของโรงเรียน มีความอิสระยืดหยุ่นหลากหลายในท่ามกลางยุคสมัยของการปฏิรูปการศึกษา และการปฏิรูปสังคมไทยทุก ๆ ด้านนับเป็นการเริ่มต้น “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว” อันเคยเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยมาแต่โบราณกาลให้กลับคืนมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้งในยุคสมัยของการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

จากนั้นในช่วงปลายปี พ.ศ. 2543 การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยมีการเคลื่อนตัวไปอีกก้าวหนึ่งในความสัมพันธ์ที่ขยายใหญ่ขึ้น ในรูปแบบของเครือข่ายครอบครัวบ้านเรียน ด้วยการจัดตั้งเป็น “ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว” (ศปศค.) โดยจะเป็นองค์กรตัวแทนเพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยและกลายเป็น “สถาบันบ้านเรียนไทย” ในเดือนกุมภาพันธ์ 2546 ซึ่งมุ่งประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ พร้อมทั้งให้บริการคลินิกบ้านเรียนเพื่อให้คำปรึกษาแก่ครอบครัว ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว และผู้สนใจต่อไป ในปัจจุบันองค์กรเครือข่ายผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้จัดตั้งขึ้นเป็น “สมาคมบ้านเรียนไทย” (สบท.) เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำแก่ครอบครัวผู้จัด และผู้สนใจในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านนโยบายและกฎหมายเพื่อให้รองรับสถานภาพของการจัดการศึกษา โดยครอบครัวให้ถูกต้องสมบูรณ์อย่างแท้จริง แสดงให้เห็นว่าการศึกษาบ้านเรียนไทยมุ่งให้มีมิติทางสังคมมากกว่าความเป็นปัจเจกชน มีแนวโน้มของการรวมตัวกันสร้างความผูกพันในเชิงชุมชนกัลยาณมิตรอยู่ด้วยพิจารณาจากรูปแบบการจัดการศึกษาซึ่งนับเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของกลุ่มบ้านเรียน

สำหรับในสถานการณ์ปัจจุบันต้องถือว่าการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงของการแบ่งบานมากยิ่งขึ้น กำลังค่อย ๆ สร้างสรรค์วิถีทางของตน เพื่อที่จะก้าวไปให้ถึงเป้าหมายของแต่ละครอบครัว สอดคล้องกับ “หัวใจของบ้านเรียนไทย” มีดังนี้ 1) เรียนรู้ตามธรรมชาติ ตอบสนองต่อความหลากหลายในเด็กแต่ละคน เป็นการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง โดยที่มีพื้นฐานมาจากความเคารพในสิทธิของเด็กและความเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของเด็กทุกคน

มีอยู่ จนเกิดการรู้ที่เป็นการประจักษ์จากภายในตัวเด็ก เกิดความรักในการเรียนรู้และสร้างทักษะที่จะเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต 2) เรียนรู้อย่างบูรณาการชีวิต การเรียนรู้ของเด็กบ้านเรียน โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันมากที่สุด มุ่งเข้าหาสาระการเรียนรู้อันเป็นองค์รวมของชีวิตเพื่อการเรียนรู้ความจริงของชีวิตสังคมนิยมชาติอย่างมีความสมดุล 3) ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกับการศึกษาบ้านเรียน เรียนรู้จากกันและกัน กลายเป็นวิถีทางที่ครอบครัวทั้งครอบครัว ทำให้ทุกเวลา ทุกสถานที่ สามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมของครอบครัว 4) ประเมินผลตามสภาพจริง ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่จะให้การสังเกตและบันทึกพัฒนาการดูจากผลงาน/โครงการจากการเรียนรู้ที่เด็กทำขึ้น ซึ่งมีความหลากหลายในเครื่องมือและวิธีการประเมิน มีความต่อเนื่อง เห็นพัฒนาการของตัวเด็กมากกว่าดูเพียงชิ้นงานหรือผลการทดสอบ และคำนึงถึงความแตกต่างในตัวเด็กแต่ละคน และข้อสุดท้ายที่สำคัญ 5) มีเป้าหมายเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในที่นี้หมายความว่าถึงลูก มีความรู้และทักษะอันจำเป็น สามารถเชื่อมต่อกับการศึกษาในระบบในระดับที่สูงขึ้นไปได้ ผู้จัดเชื่อว่าไม่ว่าเวลาใดก็เวลาหนึ่งเด็กบ้านเรียนยังต้องกลับเข้าศึกษาต่อในระบบการศึกษาปกติ โดยที่ลูกสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพของตนที่อย่างน้อยก็ได้มุ่งมั่นพยายามอย่างดีที่สุดแล้ว

ความเป็นมาดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความมานะอุสาหะของครอบครัวที่ต้องการสรรสร้างสิ่งที่ดีที่สุดให้กับบุตรหลานของตนเอง สำหรับเหตุผลในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย นั้นเกิดขึ้นจากหลากหลายสาเหตุ ดังนี้ การศึกษาในระบบสร้างความทุกข์ให้กับผู้เรียนเน้นการจดจำ การแข่งขัน เพาะสร้างความเห็นแก่ตัวมากกว่าความเมตตาอาทร ไม่เพียงมีปัญหาในเรื่องคุณภาพ ยังมีปัญหาเด็กและเยาวชน ตลอดจนความรุนแรงในโรงเรียนที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน ความเสื่อมศรัทธาในระบบการศึกษา มองเห็นถึงความล้มเหลวไร้ประสิทธิภาพทั้งในวัตรระบบและบุคลากร ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีข่าวสาร ที่ทำให้ทุกคนมีโอกาสและเส้นทางเข้าถึงการศึกษาได้อย่างหลากหลาย ผู้เรียนสามารถกำกับวิถีการเรียนรู้ของตนเองได้ ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมั่นใจในความปลอดภัยในโรงเรียนน้อยลง เป็นลำดับที่สำคัญการศึกษาในปัจจุบัน “ทำให้การเรียนรู้เป็นความทุกข์” (ประเวศ วะสี, 2553) ไปเสียแล้ว หรือปัจจัยจากภายในครอบครัวและตัวเด็กเอง เช่น ครอบครัวมีทัศนคติที่ต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน อาจเพราะมีศรัทธาทางศาสนาและทัศนคติเชิงอุดมคติเป็นรากฐานความคิด ตัวบุตรมีความจำเป็นไม่สามารถเข้าเรียนในระบบได้ เนื่องจากการศึกษาในโรงเรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

สิ่งที่ตามมาจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้นนั้น คือ ครอบครัวจึงตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว เนื่องจากครอบครัวก็มีทัศนคติ ความเชื่อ และแนวคิดที่แตกต่างหลากหลายกันไป ตามแนวคิดของนักคิดแต่ละท่านที่เป็นแรงผลักดันในการจัดการศึกษาให้ลูก ดังนี้ แนวคิดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic education) พัฒนาการของเพียเจต์ (Piaget) มอนเตสซอรี (Montessori) วอลดอร์ฟ (Waldorf) แบบนีโอฮิวแมนนิส เพียร์ซ (Joseph chilton pearce) และนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงฝั่งตะวันออก เช่น รพินทรนาถ ฐากูร กฤษณมูรติ (สาทร สมพงษ์ และคณะ, 2553)

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้สังคมและกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองเกิดความตื่นตัว และความเคลื่อนไหวทางการศึกษากับกลุ่มพ่อแม่และนักวิชาการทางการศึกษาที่สนใจและให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยมีรูปแบบของการดำเนินการ (ยุทธชัย เถลิ้มชัย และอุทัยวรรณ เถลิ้มชัย,

2543) เป็น 4 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) จัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน โดยโรงเรียนยินดีให้ความร่วมมือในด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงพิจารณาร่วมกันกับครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 2) ครอบครัวเดี่ยวเป็นรูปแบบที่มีมากที่สุด มีการดำเนินการไปตามวิถีทางที่เหมาะสมกับสภาพของครอบครัว ตามความหลายหลายของผู้เรียน 3) แบบข่ายประสานงาน เป็นครอบครัวเดี่ยว หลายครอบครัว มีการจัดการศึกษาร่วมกันในบางส่วนอย่างมีความต่อเนื่อง จริงจัง และ 4) แบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียวครอบครัวหลายครอบครัว มาจัดการศึกษาให้กับลูกหลานร่วมกันในสถานที่ตั้งแห่งหนึ่งโดยจัดตั้งเป็นสถานศึกษาขนาดเล็กที่คณะครอบครัวกำกับ ดูแล ทั้งในทางนโยบาย และการบริหารจัดการรูปแบบในลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นเพื่อรองรับครอบครัวที่อาจจะยังไม่มีความพร้อมที่จะจัดการศึกษาด้วยตัวเองโดยตรงและ กลุ่มครอบครัวอยู่ในละแวกเดียวกัน

ทั้งนี้เมื่อครอบครัวตัดสินใจจะจัดการศึกษาโดยครอบครัวแล้ว ครอบครัวต้องพิจารณาต่อว่าจะต้องจดทะเบียนเพื่อเป็นครอบครัวบ้านเรียนอย่างไร เช่น จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาในแต่ละจังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จดทะเบียนฝากชื่อไว้กับโรงเรียน เช่น โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เป็นต้น และจดทะเบียนกับองค์การการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในต่างประเทศ รวมถึงต้องพิจารณาความพร้อมของครอบครัวทั้งในด้านพ่อแม่ ตัวเด็ก และสถานที่ที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงกับการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้อยู่โดยการจัดการศึกษา โดยครอบครัวที่เริ่มต้นจากการเลือกใช้หลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยหลักสูตร ซึ่งบางครอบครัวใช้หลักสูตรที่ครอบครัวทำเอง หรือจากองค์กรทางการศึกษาต่าง ๆ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียน หรือจัดหาหลักสูตรจากต่างประเทศ ส่วนวิธีการจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่เน้นการให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นสำคัญ การสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากบูรณาการวิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง เป็นภารกิจจัดการศึกษาในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้หรือประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาสมรรถนะสำคัญสามารถบรรลุเป้าหมายของแผนหรือหลักสูตรที่ครอบครัวกำหนดไว้ได้

ในส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยครอบครัวในสังคมไทยนั้นมีความหลากหลายกันไปตามวิถีทางของแต่ละครอบครัว ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน และสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น กิจกรรมงานบ้าน กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมเสริมทักษะ และพื้นฐานอาชีพ กิจกรรมพัฒนาสติและสมาธิ การเรียนรู้ในรูปแบบโครงการตามความสนใจของลูกหรือของครอบครัว โครงการศึกษาร่วมกันเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบโครงการตามความสนใจของลูกหรือของครอบครัว (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2543)

ดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นการจัดในบรรยากาศแบบครอบครัวที่ “ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นการเรียนรู้” ดังนั้นในงานวัดและประเมินผลจึงเป็นงานที่ละเอียดอ่อน และยุ่งยากตามไปด้วยแนวโน้ม เทคนิควิธีการวัดผลและประเมินผล การจัดการเรียนการสอน จึงค่อนข้างจะไปในทางที่เจาะลึกเพื่อเข้าไปถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สลับซับซ้อนของเด็กแต่ละคน ในวงการวัดผลประเมินผล เรียกเทคนิคเหล่านี้ว่าเป็นการ “ประเมินตามสภาพจริง”(Authentic assessment) หรือ “การประเมินผลทางเลือก”(Alterative assessment) ซึ่งเป็นการประเมินจากการสอบอัตนัย การประเมินผลในรูปแบบโครงการ การเขียนอนุทินประเมินผล (Narrative report) และแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) รวมถึงภาพถ่ายหรือวิดีโอที่บันทึกการเรียนการสอน ซึ่งสามารถถ่ายทอดให้เห็นการเรียนรู้จากความเข้าใจอย่างแท้จริงของผู้เรียน

ความสำเร็จของเด็กที่ได้รับการศึกษาโดยครอบครัวจากกลยุทธ์การเรียนอยู่ที่บ้าน ประกอบกับเทคนิคการประเมินผลที่ช่วยกระตุ้นการพัฒนาขีดความสามารถของเด็กตามที่กล่าวมานี้ว่ามีส่วนช่วยอธิบายความสำเร็จของเด็กที่ได้เรียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไม่น้อย ผลการวิจัยในสหรัฐหลายชิ้นได้ทำการศึกษเปรียบเทียบพัฒนาการและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนระหว่างเด็กบ้านเรียนกับเด็กในโรงเรียนปกติ ซึ่งผลในภาพรวมค่อนข้างจะชี้ไปในทางเดียวกัน คือ เด็กบ้านเรียนจะไม่ได้มีจุดบกพร่องที่คนจำนวนไม่น้อยคิด ตรงกันข้ามเด็กที่เรียนกับพ่อแม่อยู่ที่บ้านค่อนข้างจะ “ไปได้ดี” กว่าเด็กทั่วไป ในการเปรียบเทียบพัฒนาการและความสามารถด้านต่าง ๆ เสียด้วยซ้ำ รวมถึงคะแนนการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มนักเรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวนี้สูงเป็นพิเศษ นอกจากนี้พบว่าสัมฤทธิ์ผลในวิชาพื้นฐาน เช่น การอ่าน การเขียน คณิตศาสตร์ ดีกว่าเด็กในโรงเรียนปกติในระดับชั้นเรียนเดียวกัน (Griffith, 1997 อ้างถึงใน อมรวิทย์ นาครทรรพ, 2543; Rudner, 1999) และเด็กบ้านเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมปรับตัวทางสังคมไม่ต่างจากเด็กทั่วไป และมีแนวโน้มที่จะมีปัญหาทางการปรับตัวอันเนื่องจากแรงกดดันในกลุ่มเพื่อน (Peer pressure) ดังที่พบในจุดเด่นของนักเรียนบ้านเรียน คือ สามารถเข้าสังคมกับเพื่อน ๆ ในชั้นได้อย่างดี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กับเพื่อน ด้านวิชาการพัฒนาได้มากกว่านักเรียนในชั้นเรียน โดยเฉพาะทักษะการคิดและการบูรณาการความรู้กับชีวิตจริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

แต่เมื่อใดก็ตามที่เราลงมือทำอะไรบางอย่าง สิ่งก็ตามมานอกจากผลลัพธ์ที่ดีนั้น ยังมีปัญหาอุปสรรคควบคู่มาด้วย การจัดการศึกษาโดยครอบครัวก็เช่นกัน อันได้แก่ ทางด้านครอบครัวโดยทั่วไป อาจจะยังขาดความเข้าใจและความเชื่อมั่นต่อรูปแบบการศึกษาใหม่นี้ เสียงคัดค้านและไม่เห็นด้วยจากญาติมิตรและคนรอบข้าง การขาดประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ขณะที่ทางภาครัฐ โดยเฉพาะสำนักเขตพื้นที่การศึกษาก็ยังขาดความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ การเปิดให้มีความแตกต่างกันระหว่างการศึกษาระบบกับการศึกษาที่เป็นทางเลือก ตลอดจนหน่วยงานในส่วนกลางของกระทรวงศึกษาธิการเองก็ยังไม่มีการส่งเสริมสนับสนุนอย่างแท้จริง การมีกฎหมายรองรับ มีสิทธิทางกฎหมายสมบูรณ์ จึงเชื่อว่าทุกอย่างจะสำเร็จเรียบร้อยราบรื่นดีแล้ว หากครอบครัวจดทะเบียนที่เขตพื้นที่การศึกษา การกำหนดให้มีการประเมินผลตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้เกิดปัญหาต่อการจัดการเรียนรู้ไปตามความสนใจและตามลักษณะเฉพาะของลูกจึงตรวจสอบได้ยาก เนื่องจากภาระงานที่มาก และบางครั้งมีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรที่รับผิดชอบเครื่องมือในการวัดประเมินผลยังไม่ชัดเจน รวมถึงบทบาทของผู้ปกครองและเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน (ยุทธชัย เถลิ้มชัย และคณะ, 2547; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) จนถึงปัจจุบันครอบครัวที่เจอปัญหาจะใช้วิถีกลับไปลงทะเบียนกับโครงการบ้านเรียนในโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก และกับ กศน. เช่นเดิม โดยยอมละทิ้งสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายไป ซึ่งถึงเดือนมิถุนายน 2552 พบว่ามีจำนวน 26 ครอบครัว เป็นเด็กผู้เรียนจำนวน 35 คน ส่วนที่ลงทะเบียนกับ กศน. ไม่สามารถระบุจำนวนได้

นอกจากนี้ยังคงอุปสรรคอื่น ๆ ที่ครอบครัวกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน จากรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง ภาควิชาบ้านเรียน การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

และเครือข่าย (2550) พบว่า ครอบครัวยุทธศาสตร์ต้องการการส่งเสริมสนับสนุนใน 2 ลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) ครอบครัวยุทธศาสตร์ที่อยู่ในช่วงสนใจ/ตัดสินใจสิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ ข้อมูลข่าวสาร ข้อปฏิบัติในการจดทะเบียนขออนุญาต ตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และบทเรียน ประสบการณ์ของครอบครัวที่ได้จัดการศึกษามาก่อน
- 2) ครอบครัวยุทธศาสตร์ที่เริ่มต้นจัดการศึกษาสิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือ การเสริมความรู้และทักษะในการเป็นนักจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผล การศึกษา การได้รับเงินอุดหนุนการศึกษาและสิทธิประโยชน์อื่น ๆ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551ค)

จากสภาพการณ์ดังกล่าวที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ในภาคใต้เองก็มีสภาพไม่ต่างกัน ทั้งนี้รายงานการวิจัยโครงการศึกษาแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ครอบครัวบ้านเรียนภาคใต้ โดยสาทร สมพงษ์ และคณะ (2553) ให้ข้อมูลครอบครัวโฮมสคูลในภาคใต้ เท่าที่ทราบจากการติดต่อประสานงานและพบปะกันอย่างต่อเนื่อง มีอยู่ประมาณ 20 - 25 ครอบครัว นับว่าเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับกับจำนวนครอบครัวโฮมสคูลในภาคอื่น ๆ รวมถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ไม่นานนัก จากประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับครอบครัวผู้จัดการศึกษา โดยการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ พบว่า ส่วนใหญ่จังหวัดที่สำคัญในภาคใต้จะมีครอบครัวอยู่จำนวนมากเมื่อเทียบในสัดส่วนทั้งหมด ได้แก่ จังหวัดสงขลา จังหวัดภูเก็ต ครอบครัวส่วนใหญ่จัดให้บุตรเพียงคนเดียวอยู่ในระดับก่อนประถมศึกษา และจดทะเบียนที่เขตพื้นที่การศึกษาของแต่ละจังหวัด ข้อสังเกตที่สำคัญจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่ในภาคใต้จะจัดรูปแบบการศึกษาแบบครอบครัวเดี่ยว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพร้อม และการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวต้องรับผิดชอบในรายละเอียดทั้งหมด

ผู้วิจัยในฐานะนักการศึกษาคนหนึ่งที่มีความสนใจใคร่เรียนรู้และมีความพยายามทำความเข้าใจเรื่องการศึกษาโดยครอบครัว จากการทบทวนเอกสารและประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุมกับครอบครัว ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว พบว่า ในภาคใต้ปัจจุบันมีครอบครัวที่สนใจจะจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็พบว่าคนทั่วไปส่วนใหญ่โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับภาคการศึกษาก็ยังมีความไม่เข้าใจในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดประเมิน การติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐค่อนข้างมากเกี่ยวกับนวัตกรรมทางการศึกษารูปแบบนี้ สังเกตได้จากการประชุมกลุ่มย่อยของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ในภาคใต้ที่จังหวัด นครศรีธรรมราช ครอบครัวที่กำลังสนใจหรือกำลังตัดสินใจ มักถามเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ายังคงมีความต้องการความรู้เหล่านี้เพื่อนำไปต่อยอดทางการศึกษาให้บุตรหลานต่อไปในอนาคต จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจใคร่รู้และต้องการศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเติมเต็มโอกาสทางการศึกษาของสังคมไทย

คำถามการวิจัย

1. บริบทของครอบครัวในการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้เป็นอย่างไร
2. วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากภาคใต้เป็นอย่างไร
3. สภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวภาคใต้มีอะไรบ้าง
4. แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากภาคใต้

มีอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้
2. เพื่อศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากกรณีศึกษาภาคใต้
3. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้
4. เพื่อเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากกรณีศึกษาภาคใต้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากกรณีศึกษาภาคใต้
2. เป็นแนวทางในการพัฒนาและวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสำหรับครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวและนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษารั้ครั้งนี้ มุ่งศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่อยู่ในเขตภาคใต้ ที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 24 อันประกอบด้วยหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

เนื่องจากงานวิจัยต้องการแสวงหาความรู้ความจริงอย่างละเอียดลุ่มลึกตามลักษณะของการวิจัยแบบผสมผสานวิธีพหุระยะ (Multi - phase mixed method research) (Creswell & Clark, 2011) เพื่อศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว โดยเน้นให้ความสำคัญที่ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก เนื่องจากสอดคล้องกับลักษณะสำคัญของการศึกษาเฉพาะกรณีซึ่งมุ่งเน้นศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้งโดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้

ระยะที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ของการจัดการศึกษา โดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยทั้ง 2 ระยะนี้ใช้ครอบครัวกรณีศึกษาเหมือนกัน ซึ่งได้มาจากการเลือกครอบครัวกรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 4 ครอบครัว จากจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ทั้งหมด 25 ครอบครัว ตามแนวทางการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ได้แก่ ตัวอย่างที่มีประสบการณ์มาก และตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกัน (สุทธิ ชัตติยะ และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์, 2553) จากเกณฑ์ที่กำหนดดังนี้

1) เป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน

2) มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างน้อย 3 ปี

3) เป็นครอบครัวที่ยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย

โดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกต แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และตามด้วยวิธีเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง (Constant comparative techniques) ของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์

ระยะที่ 3 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ จากจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในภาคใต้ทั้งหมด 25 ครอบครัว ซึ่งได้แหล่งข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดภาคใต้ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเครือข่ายบ้านเรียนภาคใต้ โดยใช้แบบสอบถามที่พัฒนามาจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 1 และ 2 แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 4 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ โดยการประชุมกลุ่มย่อยจากครอบครัวผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว 4 ครอบครัว เจ้าหน้าที่จากสำนักเขตพื้นที่การศึกษา หรือเจ้าหน้าที่จากโรงเรียนที่มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานการศึกษาทางเลือก และผู้ประเมินที่ได้รับความยินยอมจากครอบครัว โดยใช้เอกสารประกอบการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งมาจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่ 2 ร่วมกับข้อเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการศึกษา โดยครอบครัวจากกรณีศึกษาภาคใต้ ซึ่งได้จากคำถามปลายเปิดในแบบสอบถามของระยะที่ 3 แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง การดำเนินการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมให้เกิดความรู้ มีบิดามารดา หรือบิดา หรือมารดา หรือผู้ปกครอง เป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานด้วยตนเอง หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยแนวคิดและความพร้อมของครอบครัวเป็นสำคัญ

2. บริบทของครอบครัวในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

2.1 ภูมิหลังของพ่อแม่ หมายถึง ความพร้อมในการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

2.1.1 ความพร้อมด้านผู้ปกครอง ได้แก่ วุฒิการศึกษา อายุ ประสบการณ์ ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว อาชีพ การเตรียมความพร้อมให้กับตัวเอง ในฐานะผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัว รูปแบบการจดทะเบียนของครอบครัว

2.1.2 ความพร้อมด้านผู้เรียน ได้แก่ ระดับชั้น อายุ ประวัติการศึกษา พัฒนาการ ความถนัด ความสนใจ ลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของผู้เรียน

2.1.3 ความพร้อมด้านสถานที่และแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย

2.2 มูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง ประเด็นใด ๆ หรือทัศนคติ ที่มีผลในการทำให้ครอบครัวตัดสินใจเลือกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2.3 ปรัชญาและแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง สิ่งที่เป็นความเชื่อ หลักการ วิสัยทัศน์ ซึ่งครอบครัวยึดถือเป็นแนวปฏิบัติต่อเรื่องการศึกษา และ

2.4 รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษา หมายถึง ลักษณะหรือแนวปฏิบัติที่ครอบครัว จัดการศึกษาให้บุตรหลาน มี 4 รูปแบบ ได้แก่ แบบมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน แบบครอบครัวเดี่ยว แบบช่วยประสานงาน แบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง แนวทางการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความรู้ ในตัวผู้เรียนตามการจัดการศึกษาที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 อันประกอบด้วย หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การประเมินผล การเรียนรู้

4. หลักสูตร หมายถึง การวางแผนเตรียมการเพื่อการจัดการเรียนการสอน รวมถึง เป็นวิถีทางไปสู่การเกิดความรู้ของครอบครัว ได้แก่ หลักสูตรที่ครอบครัวจัดทำเอง หลักสูตรจากองค์กร ของรัฐ หรือเอกชน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนนานาชาติ เป็นต้น และหลักสูตรจากต่างประเทศ

5. วิธีการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการหรือวิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียน เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการกระทำ ทักษะรวมถึงความรู้สึก ได้แก่ การสาธิต ทัศนศึกษา อภิปรายกลุ่มย่อย กรณีตัวอย่าง ละคร เกม สถานการณ์จำลอง ศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น

6. การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่เสนอเนื้อหาสาระความรู้แก่ผู้รับ ช่วยอำนวยความสะดวกในการให้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ จำแนกได้เป็นสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงแหล่งเรียนรู้ในบ้านและนอกบ้านในการจัดการศึกษา โดยครอบครัว

7. การประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการเพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีคุณสมบัติ เป็นไปตามที่ครอบครัวต้องการหรือไม่ ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานการประเมินผลจากสภาพจริง โดยใช้ กระบวนการสังเกต การสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่ผู้เรียนทำ ได้แก่ สมุดบันทึกการเรียนรู้ แฟ้มสะสมงานของพ่อแม่ แฟ้มสะสมงานของลูกสมุดบันทึก ส่วนตัวของผู้เรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

